

Natt med magiska krafter hjälper oss se framtiden

Midsommardagen firades förr alltid den 24 juni, Johannes Döparens dag. 1953 infördes emellertid en annan ordning med flyttbar midsommardag som numera alltid infaller den 26 juni som i almanackan ligger närmast den 24 juni. Det kan kanske vara rationellt ur vissa synpunkter. Men i arkiverna midsommardagen sätunda den 21 juni. Inget om Alf som då har namnsdag – men inte låter en hyllning till Alfkvällen lika lyriskt stämningsfull som exempelvis Karlfeldts tal om "den blå Johanneskvällen".

Våra föräldrars midsommartraditioner var fästade vid Johannesnatten men många av deras bruk och sedvänjor går tillbaka till hedentid: den fruktbarhetsfest som firades vis sommarsolståndet. Det är ingalunda kyrkan som firades vid sommarsolståndet. Det är ingalunda kyrkan som har gjort midsommaren till folkfest. Eftersom kyrkans företrädare aldrig lyckades utrota de gamla hedniska festerna och festbruket fick de i stället i görigaste mån försöka klä dem i kristen dräkt. Så fick midsommar liksom jul och nyår ett kristet innehåll.

Om den 22 juni sade man förr att solståndet är vanligen långvarigt. Natten mellan den 22 och 23 juni är i Götaland omtalad som järnnatt (frostnatt). Om den 24 juni, den riktiga midsommardagen, hette det enligt gamla tecken att regnar det då, så kommer det att regna sex veckor framåt och ju mer det regnar den dagen, ju sämre blir skörden och ju mindre hasselnötter blir det. I Västergötland sade man att torrt väder på midsommardagen ger dålig sommar, men i Småland trodde man tvärtom: dålig sommar befarades om det regnade på midsommardagen.

I skogens växtkraft var det naturligt för den primitive odlaren att återfinna samma hemlighetsfulla makter som de av vilka grödan på hans åkrar berodde. Detta gör midsommarstången till en – om än avlägsen – släkting till värdrådet eller botrådet, i Sverige ofta en lind planterad på gårdsplanen. Olaus Magnus berättar om hur man ännu under medeltiden i stället för att resa midsommarstången tände väldiga midsommarbål kring vilka man dansade, och hur man bar facklor runt åkrarna och kring de nygifta. Midsommarstången är en relativt sen företeelse i vårt land. Den torde ha kommit hit söderifrån, kanske genom de handelsförbindelser som Hansan gav oss.

OLIKASTÄNGER
Midsommarstångernas utseende kunde variera från en trakt till en annan och under olika tidsperioder. Det har förekommit midsommarstånger med hästuvuden, dockor och tappar i toppen, alltså fruktsamhetsymboler. På något ställe har man satt en brännvinskagge eller en konjaktbutelj i toppen, ett pris till den unge, raske man som först klättrade upp och hämtade extratrakteringen. På sina håll har också midsommarstången klätts med kjol, stängen var en "hon", en fruktsamhetsymbol och även om "hon" inte kom till Sverige förrän i slutet av medeltiden så hör "hon" och den i grunden hednase-dens att löva, maja, kring sig med blommor och grönt både inom- och utomhus under midsommaren – och vid andra tillfällen också – hemma i en urgammal trädkult, utbredd över hela världen.

Enligt den gamla folktro besatt naturen särskilda krafter under midsommarnatten. Vattnet i källorna och bäckarna sades förvandlas till vin och den dag som föll under midsommarnatten var nyttig att dricka. Var man sjuk kunde man rulla sig naken i daggen eller låta ett klädesplagg ligga och bli genomdränkt av den. Sedan placerade plaget på det onda stället. Midsommarnattens dag användes även i deg och tog man dagg från andra ägor tog man samtidigt bort kraften ur det som växte där. Under midsommarnatten kunde man också med fördel plocka läkeörter som då var speciellt läkande och kraftgivande. Enligt gammal folktro blommade ormbunken vid midnatt midsommarnatten och den som fann ormbunksblomman skulle få alla sina önskningar uppfyllda.

MAGISKT VATTEN

Också vattnet hade magiska egenskaper under midsommarnatten.

Näcken spelade särskilt vackert då för att locka människorna till sin boning i djupet. Mot honom skyddade man sig genom att spotta framför sig eller kasta sten i vattnet utan att det skvätte.

Midsommarnatten var, liksom nyårsnatten, en natt när man kunde blika in i framtiden. Gick man midsommarraftonskvällen ut i en rågåker och knöt olkårgade garntrådar runt ett antal rågax, vart och ett med sin betydelse: ett giftastrå, ett lyckostrå, ett penningstrå och ett dödestrå, kunde man få veta vad man hade att vänta genom att följande dag gå ut och se efter vilket strå som växt längst under natten.

En flicka hade flera metoder till buds för att ta reda på vem hon skulle komma att gifta sig med. Det i vår tid mest kända sättet var att plocka sju eller i vissa trakter tio blommor och lägga dem under kud-den. Då skulle den tillkommande uppsörta sig i drömmen. Blommorsorterna kunde variera, det kunde vara prätkrage, blålocka, smörblomma, blåklint, gullviva, liljekonvalj, nattviol, kattfötter eller förgätmigej. Men i buketten fick absolut inte malört och johannesört ansågs för övrigt ha en demonfördrivande kraft och midsommarnatten var mycket övernaturligt och oknytt i farten.

Det fanns flera sätt för en flicka att få veta vem hon skulle komma att gifta sig med. Ett var att naken och under absolut tystnad sopa golvet baklänges, dvs börja vid dörren och sopa inåt rummet. Då hon sopat färdigt kunde hon få se sin blivande man titta in genom fönstret. (Men denna metod kanske inte är riktigt att låta på i städernas höghusområden.)

Vanligt var att man klädde midsommarstångerna med fruktsamhets-symboler i toppen. Ibland satte man också en brännvinskagge i toppen – ett pris till den som först lyckades klättra upp dit. . .

DRÖMSTRÖMMING

Ytterligare ett sätt var att äta drömströmming eller drömgröt. Strömmingen var salt och förträrdes utan tilltugg eller dryck och gröten bereddes av lika delar vatten, salt och mjöl. Alla som skulle äta deltog i tillagningen och hjälptes åt med varje handgrepp. Alla måste hålla sig absolut tysta under hela tillagningen. Av sådan kost blev man naturligtvis mycket törstig och i drömmen skulle man bli bjuden vatten att dricka av sin tillkommande.

Om flickan redan hade någon kär, kunde hon plocka två blommor av kärleksört. De skulle planteras bredvid varandra på en bjälke under taket: en blomma för pojken och en för flickan. Växte stänglarna mot varandra blev det bröllop, växte flickans blomma från pojken skulle hon komma att vänta sin häg mot någon annan. Vissnade pojken stängel skulle hon svikas av den hon hade kär.

Den 6 juni firas svenska flaggens

dag. Kanske borde vi hellre göra det på midsommarrafon, den riktiga, den 23 juni. Den dagen 1523 låg Gustav Vasa in i Stockholm, det nyss befriade rikets huvudstad, en händelse som skildrats av en författare som väl numera är mer eller mindre bortglömd, E. N. Söderberg:

"Det var en blommande midsommar dag den tappra engelbrektska bondehären mot fogdeväldet slog sitt stora slag och gjorde fria våra landamären. Det var en bild och blond Johanneskväll kung Gösta, ung till hägen än och ären, red in i Stockholm, mött av folkets hell, en härold för den nya frihetsvåren. . ."

(FLT)
LARS HEDLUND